

ANLATIM BİÇİMLERİ

Anlatımımızın etkileyici olması için çeşitli yöntemlere başvururuz. İşte, anlatımı gerçekleştirirken başvurulan bu yöntemlere “**anlatım biçimleri**” diyoruz.

Anlatım biçimlerini şöyle sıralayabiliriz:

1) Açıklayıcı Anlatım

2) Öyküleyici Anlatım (Hikâye Etme)

3) Betimleyici Anlatım (Tasvir Etme)

4) Tartışmacı Anlatım

A) AÇIKLAYICI ANLATIM: Herhangi bir konu hakkında bilgiler vermek, bir şeyler öğretmek amacına yönelik anlatım biçimidir.

ÖRNEK: Memduh Şevket Esendal öykülerini sade ve temiz bir Türkçeyle yazmış, öykücülükte Çehov tarzını benimsemiştir. Onun öykülerini okuyanlar eserin içinde kendilerini, çevrelerini ve hayatta karşılaştıkları kişileri bulur gibi olurlar. Esendal, günlük hayatı iyimser bir hava içinde verir. Öykülerindeki olaylar son derece basittir.

(Memduh Şevket Esendal’ın öyküleri açıklayıcı anlatımla okuyucuya öğretilmeye çalışılmıştır.)

B) TARTIŞMACI ANLATIM: Okuyucuyu veya dinleyiciyi istenilen davranış ve düşünce biçimine yöneltmek amacıyla başvurulan bir anlatım biçimidir. Bu anlatım biçimiyle okuyucunun sahip olduğu düşüncenin değiştirilmesi amaçlanır. Yani amaç düşünce ve konularda değişiklik yapmaktır.

ÖRNEK: Edebiyat metninin dili günlük iletişim dilinden bütün bütüne ayırmış gibi görüle gelmiştir bizde. Doğallıktan uzak bir dil olarak düşünülmüştür hep. Edebiyat sözcüğü; süslü püslü, özentili, abartmalı ve boş sözler yığını gibi bir anlam kazanmıştır bu yüzden. Bunu da, edebiyat dilini günlük dilden apayrı gören bir anlayışa bağlayabiliriz. Oysa edebiyat dili günlük

dilden tümüyle kopuk bir dil değildir. Gündelik dilin güzel, duygusal bir doku içinde yeniden düzenlemedir bir bakıma.

C) ÖYKÜLEYİCİ ANLATIM: Bu anlatımda amaç; olayı okuyucunun gözü önünde canlandırmak, anlatmak istenileni bir olay içerisinde vermektir. Öyküleyici anlatımda olaylar oluş haline uygun olarak bir dizi halinde verilirse birbirine bağlanır. Öyküleme, tasarlanan ya da yaşanan bir olayın anlatımıdır. Roman, hikâye ve masalların anlatımı öyküleyici anlatım biçimindedir.

ÖRNEK: Ağır adamlarla kahveye girdi Hasan. Olanları düşündü bir süre. Otursam mı oturmasam mı diye bir tereddüt geçirdi. Sonra oturdu bir köşeye isteksiz. Babadan kalma tütün tabakasını çıkardı, kalınca bir sigara sardı. Öyle dalmıştı ki masasına konan çay bardağının sesi bile dikkatini çekmemişti. (Olay sırasıyla anlatılarak öyküleme yapılmıştır)

D) BETİMLEYİCİ ANLATIM (TASVİR ETME): Betimleme en yalın biçimiyle sözcüklerle resim çizme işidir. Varlıkların niteliklerini, bu varlıkların duyularımız üzerinde uyandırdıkları izlenimleri belirtmektir. Betimleme nesnelerin, varlıkların, belirgin özelliklerini tanıtip göz önünde canlandırmaktır. Bu anlatımda sıfatlara, benzetmelere, sanatlı söyleyişlere sıkça yer verilir.

ÖRNEK: Eski bir taş köprü geçildikten sonra fakir mahallelere giriliyor ve sefalet, bütün dehşeti ve çirkinliğiyle başlıyordu. Ortalarından akan çirkin sularında yarı çıplak çocuklarla çamurdan köpekler, eğri büğrü sokaklar... Tezekten, çamurdan yapılmış yarı yarıya toprağa gömülmüş penceresiz kulübeler...

ANLATIM BİÇİMLERİ

AÇIKLAMA

ÖĞRETİCİ,
BİLGİ VERİCİ
METİNLERDİR.

TARTIŞMA

DÜŞÜNCESİNİ
KABUL ETTİRMEMEYE
ÇALIŞIR. KANI
DEĞİŞTİRME.

ÖYKÜLEME

OLAY İÇİNDE
YAŞATMA.
FİLM ŞERİDİ
CANLANIR.

BETİMLEME

İZLENİM
KAZANDIRMA.
KELİMELELERLE
RESİM
YAPMAKTIR.

DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YOLLARI

Bir yazıda ileriye sürülen görüş ve düşüncenin inandırıcılığını sağlamak amacıyla yazar çeşitli yollara başvurur. Düşünceyi geliştirmek için başvurulan yöntemler şunlardır:

1) TANIMLAMA: Bir kavrama ya da olayın belirgin özellikleriyle tanıtılmasına tanımlama denir. Tanım kısaca “nedir” sorusuna verilen cevaptır.

ÖRNEK:

* İnsan vücudunun en küçük yapı taşına hücre denir.(Nesnel Tanım)

*Yiğitlik, kahramanlık, savaş temalarını işleyen şiirlere epik şiir denir.(Nesnel Tanım)

*Yaşam, güçlükleri yenebilme sanatıdır.(Öznel Tanım)

*Toros dağlarının etekleri Akdeniz’den başlar.(Tanımlama Değildir)

2) ÖRNEKLENDİRME: İleriye sürülen soyut düşüncenin somutlaştırılması yöntemidir. Söylenmek istenilenin okuyucunun kafasında canlandırılmasını sağlayan bir yöntemdir.

ÖRNEK:

Genç Kalemli hareketi,edebiyatımıza özellikle dil konusunda yepyeni bir anlayışı getirmiştir.Türkçe kendi benliğine yavaş yavaş dönmeye başlamış;halk,aydınların yazdıklarını anlar duruma gelmiştir.1911’li yıllarda yazan Ömer Seyfettin’i, Ziya Gökalp’i açıp okuyun, severek, anlayarak okursunuz yazdıklarını.Sözcükler, tamlamalar...hep anlayacağınız biçimdedir.

3) KARŞILAŞTIRMA:

Karşılaştırmada iki varlık, iki kavram ya da iki şey arasındaki benzerlik ve karşıtlıklardan yararlanma söz konusudur. Benzerliklerin ya da karşıtlıkların ortaya konması karşılaştırma ile olur.

ÖRNEK: Özge Ali’ye göre daha çalışkandır.

*En çok sevdiğim arkadaşım sensin.

*Eski şiir hayali öğeleri yeni şiir ise somut öğeleri içerir.

4) TANIK GÖSTERME(ALINTI YAPMA):

Anlatılmak istenilen düşüncenin başkalarının görüşlerinden, sözlerinden yararlanarak açıklanması yoludur. Başkalarının aynı konuda söylediği sözler yazı içerisinde alıntı olarak gösterilir.Tanık olarak düşüncesine başvurulmuş kişinin, konusunda uzman güvenilir olması gerekir.

ÖRNEK: Mutluluk, aslında herkesin çok yakınında. İsteyen herkes, her an mutlu olabilir. Fizolof Sokrates: “Bir kitap, bir çiçek, bir kuş, ne büyük saadet!” derken bunu anlatmıyor mu?

5) SAYISAL VERİLERDEN YARARLANMA: Düşünceyi inandırıcı kılmak için yollarından biri de sayısal verilerden yararlanmadır. İnsanlar okuduklarının sayılarla desteklendiğini görürlerse yazıyı daha da inandırıcı bulurlar.

ÖRNEK: Adapazarı Şeker Fabrikası 1953’te işletmeye açıldı. Kuruluşta günde 1800 ton olan pancar işleme kapasitesi 1980’de 6000 tona çıkarıldı. Bu büyük bir gelişmedir.

(Aşağıdaki bölümü yazmayalım üzerinde çözelim.)

1. Karanlık kavuştuğu için aşağıdan akan derenin uğultusu daha çok geliyordu. Kalkıp yürümeye başladık. Güneş batmış, bulunduğumuz yer, yerini birden bire artan serin rüzgârlara bırakmıştı. Ilgaz Dağı’nın bu yamacında saatlerce sürecektir akşam başlamıştı. **Yukarıdaki parçanın anlatımı için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?**

A) Betimlemeye başvurulmuştur.

B) Öyküleyici anlatım kullanılmıştır.

C) Görsel öğelere yer verilmiştir.

D) İhtisatî duygusundan yararlanılmıştır.

2. Günümüzde çıkan kitapları bir düşünün. Bir yıl içerisinde çıkan kitap sayısı üç yüzün üzerinde. Bu kitapların hepsini okumaya çalışsak bile her gün bir kitap okumak zorundayız. Peki bu kadar kitabın çıkması edebiyatımızı olumsuz etkilemiyor mu? Bence kesinlikle hayır! Çoğunluğun olduğu yerde rekabet olur ve en güzel eserler verilmeye çalışılır. Aynı zamanda kötü olmadan iyiyi seçmemiz mümkün mü? **Yukarıdaki parçanın anlatımında aşağıdakilerden hangilerine başvurulmuştur?**

A) Açıklama - Betimleme

B) Tanımlama - Sayısal verilerden yararlanma

C) Sayısal verilerden yararlanma- Tartışma

D) Öyküleme - Betimleme

3. Uyandığımda kentin neresinden geçtiğimi anlayamamıştım. Ama bir pazaryerindeydik. Çiçekçi dükkânını süpüren bir kız gördüm. Sokağı suluyordu. Ortalıkta menekşe kokusu vardı. Otobüs kenara park etti ve içeriden uzun, siyah bıyıklı dükkân sahibi bizi içtenlikle karşıladı ve hafif solmuş mor menekşelerinden bir demet gösterdi.

Yukarıdaki parçanın anlatımında aşağıdaki aşağıdakilerden hangisine başvurulmuştur?

A) Öyküleme Tanımlama

B) Tanık gösterme Betimleme

C) Betimleme Öyküleme

D) Açıklama Tartışma

Düzyazı Türleri

ROMAN

İnsanların yaşadıkları ya da yaşayabilecekleri olayları, yere, zamana ve şahsa bağlayarak anlatan eserlere roman denir.

*Romanda olaylar geniş ve ayrıntılı olarak anlatılır.

*Şahıs kadrosu geniştir. Karakter çözümlemeleri yapılır.

HİKAYE

Olmuş ya da olması mümkün olan olayları anlatan kısa sanat eserleridir.

*Tek bir olay vardır.

*Şahıs kadrosu romana göre dardır.

*İki tür hikâye görülür;

a)Olay Hikayesi: Olay esastır. Bizdeki temsilcisi, Ömer Seyfettin'dir.

b)Durum Hikayesi: Olaydan çok insanın belli bir zaman dilimindeki durumu anlatılır. Bizdeki temsilcisi, Sait Faik Abasıyanık'tır

MASAL

Olağanüstü olayların anlatıldığı sözlü bir edebiyat ürünüdür.

*Olaylar hayal ürünüdür.

*Yer ve zaman belli değildir.

*Kahramanlar insanüstü nitelikler gösterir.

*İyiler ödüllendirilir, kötüler cezalandırılır.

*Eğitcilik esastır. Evrensel konular işlenir.

*Olaylar miş'li geçmiş zaman kullanılarak anlatılır.

MAKALE

Bir gerçeği açıklamak, bir konuda görüş ve düşünceler öne sürmek ya da bir tezi savunmak, desteklemek için yazılan yazılara makale denir.

*Anlatım yalın ve yoğundur, nesnel bir nitelik taşır.

*Öne sürülen düşünce ve tez kanıtlanır.

*Söz oyunlarına başvurulmaz, süslü anlatımdan uzak durulur.

*Her konuda makale yazılabilir.

*Gazete ve dergilerde yayımlanır.

DENEME: Yazarın herhangi bir konudaki görüşlerini, kesin kurallara varmadan, kanıtlamaya kalkmadan, okuyucuyu inanmaya zorlamadan anlattığı yazı türüdür.

*Yazar, kendisiyle konuşuyormuş gibi bir hava sezdirir.

*Samimi bir dil kullanılır.

*Yazar, öne sürdüğü görüşleri ispatlamak zorunda değildir.

*Yazarın kesin bir sonuca varma zorunluluğu yoktur.

*Yazar anlatımda ve konu seçiminde özgürdür.

*Türün ünlüleri, Ahmet Haşim, Nurullah Ataç, Suut Kemal Yetkin, Ahmet Hamdi Tanpınar, Selahattin Eyyüboğlu.

FIKRA

Yazarın, gündelik olayları, özel bir görüşle, güzel bir üslupla, kanıtlama gereği duymadan yazdığı kısa, günübirlik yazılardır.

*Gazete yazısıdır.

*Yazar düşüncelerini kanıtlama yoluna gitmez.

*Dili doğaldır. Günlük deyimlere, yer yer nükteli sözlerle yer verilir.

*Okuyucuyla sohbet ediyormuş gibi bir hava sezdirilir.

SOHBET

Yazarın, gündelik olaylarla ilgili düşüncelerini, okuyucu ile karşı karşıya oturup konuşuyormuş gibi içten bir hava içinde yazdığı yazılara sohbet denir..

*Herkesi ilgilendiren konular seçilir.

*Cümleler çoğu zaman konuşmadaki gibi devriktir.

*Yazar, sorulu-cevaplı cümlelerle konuşuyormuş hissi verir.

.

.

ELEŞTİRİ

Sanat, edebiyat, düşünce eserlerini hem öz hem yapı yönünden açıklayan, başarılı ve başarısız ya da değerli ve değersiz yönlerini gösteren, bunları örneklerle somutlayıp belirten yazı türüdür.

*Eleştiri objektif olmalıdır.

*Eleştiride amaç okura ve yazara yol göstermektir.

*Eleştirmenin kişisel duygularını kattığı eleştirilere öznel eleştiri, kişisel duygularını katmadığı, objektif olduğu eleştirilere de nesnel eleştiri denir.

GÜNLÜK (GÜNCE)

Yaşanan olayların, izlenimlerin, tarih atılarak, günü güne yazılması ile oluşan türe günlük denir.

*Kısa yazılardır.

*Olayı yaşayan kişi tarafından yazılır.

*Yazarın hayatından izler taşır.

*İçten ve sevecendir.

*Ruzname de denir.

*Türün ünlüleri, Oktay Akbal, Suut Kemal Yetkin, Seyit Kemal Karaaloğlu.

HATIRA (ANI)

Bir yazarın kendisini yaşadığı ya da tanık olduğu olayları, sanat değeri taşıyan bir üslupla anlattığı yazılardır.

*Geçmişteki olay üzerine yazılır.

*Yazar, olayları kendi bakış açısından anlatır.

*Anılar, yaşandığı dönem hakkında bilgi verir.

*Anılarda, yazarın kişisel bakışı söz konusudur.

*Türün ünlüleri, Namık Kemal, Ziya Paşa, Ahmet Rasim, Halit Ziya, Hüseyin Cahit, Falih Rıfkı.

BİYOGRAFİ

Ünlü kişilerin hayatının başkası tarafından anlatılmasıdır.

*Kişiyi tüm yönleriyle tanıtır.

*Açık, sade bir dil kullanılır.

*Divan edebiyatında şairleri anlatan bu eserlere, "Tezkire" denirdi.

*Türün ünlüleri; Mithat Cemal Kuntay, Şevket Süreyya Aydemir.

OTOBİYOGRAFİ

Bir kimsenin kendi yaşamını kendisinin anlattığı eserlerdir.

*Çoğu zaman bunlarda, sanatçı kendisiyle beraber aile büyüklerinden, çevreden, aile içi durumlardan da söz eder.

MEKTUP

Bir düşünce veya duygunun birilerine iletilmesi amacıyla yazılan özel yazılara mektup denir..

***Türün ünlüleri;** Fuzuli, Namık Kemal, Ziya Gökalp, Ahmet Hamdi Tanpınar, Cahit Sıtkı Tarancı. tarafından yazılmış mektuplardır.

*İçtenlik, samimilik, doğruluk sohbetin özelliklerindendir.

GEZİ YAZISI

Gezilip görülen yerler hakkında yazılan yazılardır.

*Gezi yazısında yazar daima, gezdiği yerleri anlatmalı, uydurma, yanlış bilgiler vermemelidir.

*Yazar gördüklerini, okuyucusunun daha iyi algılaması için, karşılaştırma yapar.Okur sanki o yerleri sanatçıyla gezer gibi olur.

TİYATRO

Hayattaki olayları konu edinen, sahnede oynanmak amacıyla yazılan edebi eserdir.

*Roman ve hikaye soyut olduğu halde, tiyatro somuttur. (sahnede görülür)

*Tiyatro eserleri, konularına göre dram, trajedi ve komedi gibi türlere ayrılır.